

IRIMIA

REVISTA MENSUAL
DE CRENTE GALEGOS
ANO XLI
Nº 1047
De marzo a
abril de 2023
Benia quen constrúe
a paz!

Municipais 2023: que non nos falten os debates necesarios

A foto que fala

Rexeitamento veciñal ao
aumento de proxectos
eólicos

O trasno

Daniel López Muñoz

Tempo de sementar

Resulta tremendo canta enerxía e intelixencia se gasta na destrución e a morte. Pero a primavera teimuda resístese. Vida e morte, feroz combate, pascua de cada día.

A alianza occidental felicítase porque o Tribunal Penal Internacional dita unha orde de detención contra Putin por crimes de guerra. E coincidiu co 20 aniversario da invasión de Iraq por aquel cuarteto dos Acores: Barroso, o anfitrión, con Bush, Blair e Aznar.

400 000 mortos despois, todos, menos Aznar, pediron desculpas ou recoñeceron o erro: a famosa trola das armas de destrución masiva. Iso son erros! A 100 000 mortos evitables por barba. E sen o aval da ONU. Pero o Tribunal da Haya, naquela ocasión, non foi quen de procesalos. E a Putin e aos grandes Señores da Morte dálles a risa coa neutralidade dos árbitros.

Eles ao seu. E nós a sementar, coma un acto sacramental da resistencia. Millóns de mulleres (e algún home despistado) no hemisferio norte comezan agora a sementeira. Algunhas desas sementes levan xeracións nas casas. Do outono á primavera. Escolli-

das, preservadas, transmitidas. Coma o millo corvo, antes desprezado e agora recoñecido pola súa adaptabilidade ás condicións máis duras, polos seus "antioxidantes", pola súa enxebreza.

Morte. Si, hai milleiros de variedades perdidas ou ameazadas pola invasión dos clons transxénicos, sementes con patente e sen resistencias fronte a cambios coma os que veñen. Feito para que eses millóns de pequenos agricultores dependan das multinacionais que privatizan a natureza. E a FAO advertindo desde hai ben anos de que máis do 75 % da alimentación mundial depende de 45 plantas e que o 75 %

das variedades desas plantas se perderon ou se deixaron de usar.

E vida. Nas illas Svalbard -onde adoitaban pescar bacallao os barcos galegos- construíuse baixo o xeo un xigantesco banco mundial de sementes para garantir a futura diversidade xenética dos cultivos, en sacos, a menos 18 °C. Sementes de todo o mundo. Polo que poida pasar. Máis dun millón de variedades. E non é o único.

Porque alguén ten que ocuparse do importante, de coidar, cultivar, alimentar, criar. Porque a vida é forte e testana, pero precisa aliadas. Porque sementar é crer.

(Foto: https://www.lavozdegalicia.es/noticia/somosagro/2020/03/12/superalimento-galicia-pocos-disfrutan/0003_202003V12C12994.htm)

Locais 2023: que non nos furten os debates necesarios

Hai eleccións aí na volta. Son para os concellos. Anticipámonos ao que se nos vén enriba e temos que esixir que o foco se poña nas cousas realmente importantes, as que marcan a diferenza nos modelos de territorio, de vila, de cidade. Que non nos adormezan con localismos, con xenreiras madrileñas, con caciqueos ou proxectos faraónicos.

Aos concellos, grandes ou pequenos, máis ou menos urbanos, con máis ou menos aldeas, correspóndenlles competencias e responsabilidades en asuntos que teñen que ver coa vida cotiá, co próximo, coa pan de cada día.

Deberíamos saber cal é a visión de futuro de cada quen.

Ese é o primeiro debate: como vai ser este concello en dez, vinte cinco ou cincuenta anos. Porque o longo prazo conta, non unicamente os catro anos do mandato electoral seguinte. Hai desafíos de contexto global que son compartidos: a crise climática, a transición demográfica, a mobilidade factible e sustentable etc...; e, ademais, cada concello ten os seus propios desafíos: o abandono de aldeas e a

soidade dos que as habitan; a presión turística e o seu efecto na imposibilidade de exercer o dereito a unha vivenda asequible; a inclusión social; un urbanismo para as persoas e o común; ... Os concellos da costa e as cidades turísticas aspiran ao modelo Marbella? Os concellos interiores, en agudo devalo demográfico, teñen simplemente que deixarse ir e morrer de morte matada?

Os retos son diversos e podemos citar algúns que non se debían obviar:

Mobilidade e conectividade. Facilitar e/ou esixir redes eficaces de transporte de persoas, económicas e sustentables. Recuperar o tren (porque, ademais do AVE a Madrid, hai aínda a posibilidade de usar os camiños de ferro para vertebrar o territorio). Un transporte metropolitano non só radial (centro-periferia), senón que conecte, coma unha arañeira, as periferias entre si. A mobilidade nas aldeas é un desafío en si mesmo. Fai falta imaxinación, pero nesa posibilidade de transporte de xente está un dos piares para estabilizar zonas en declive demográfico. O outro é a conectividade: a internet de calidade que facilite novas actividades.

Inclusión dos novos galegos e galegas. O concello debe anticiparse aos problemas e intermediar na integración social e laboral de persoas traballadoras que veñen doutros países procurando unha nova vida.

Urbanismo verde. A crise climática e ambiental condiciona todo. A urbanización debe integrar e non arrasar a natureza. Galicia é un lugar privilexiado para un deseñar un habitat rur-urbano, atlántico, híbrido e con moderada pegada de carbono.

Atesourar o noso riquísimo patrimonio: material (paisaxe, arquitectura etc.) e inmaterial (lingua, tradicións...). Nunha globalización que todo o iguala e estandariza, as culturas particulares son un tesouro. Marcan a diferenza, crean cohesión social, orgullo identitario. Os concellos deben respectar, nutrir e transmitirles aos novos poboadores eses sinais de identidade.

Que non nos adormezan con localismos, con xenreiras madrileñas ou proxectos faraónicos

A insoportable lonxevidade da monarquía

Nuns anos, non moitos, a República será un feito en España. Entón trataremos —ou tratarán, os que viviren— de explicar como foi que durou medio século, ou máis, unha monarquía outorgada polo franquismo, corrompida e asumida por medo. Porque teño para min que esta Constitución é, en boa medida, filla do medo.

Medo dos franquistas a perderen a situación de privilexio, as fortunas fillas do espolio e da corrupción; medo a perderen a impunidade dos seus crimes. De feito, con aquela amnistía de 1977, máis ca outra cousa, fíxose táboa rasa: evitouse a depuración e condena dos criminais franquistas.

Medo dos demócratas a recaer na violencia política, dada a presenza activa da extrema dereita nas institucións: na Administración, no aparello xudicial, no exército e nas “forzas de seguridade”. Asumiron, xa que logo, os demócratas aquel “consenso” constitucional coa expectativa de que, unha vez establecidos os alicerces mínimos da democracia, esta debería desenvolverse pola vía política, democrática e pacífica.

Por aí ía a cousa e xa se albiscaba a chegada do PSOE ao poder. Pero o 23-F a reacción franquista perpetra o golpe e, aínda que parece non triunfar, *de facto*, reconduce o proceso democrático: impón a lectura parcial e reaccionaria da Constitución e embrida a democracia cun modelo de alternancia bipartidista. Hai un evidente retroceso no que os franquistas e os seus “reformistas” viven ben, os criminais da ditadura manteñen a súa impunidade, a corrupción vai tomando carta de normalidade e a extrema dereita pode acubillarse comodamente no PP.

Son anos de “viño e rosas” da “monarquía parlamentaria” (1891-2011), ata que estala o movemento do 15-M que demanda “democracia real xa” e cuestiona o propio sistema con aquel “¡Non-nos-representan!”. A cidadanía acólleo con crecente complicidade. Cristaliza con notable éxito este movemento nun partido, PODEMOS, racha o bipartidismo e saltan todas as alarmas no *establishment*, que reacciona: a extrema dereita escíndese do PP, onde aniñaba, e nace Vox para participar aberta e directamente na batalla política; e Ciudadanos cruza o Ebro para converterse, desde Cataluña, nun partido de ámbito estatal, co obxectivo de incluír as dereitas na chamada “nova política”. Hoxe Ciudadanos desapareceu porque xa non é útil ou porque aquela hipotética nova política non era tal, ou por ambas as razóns. Ao tempo, estoura a *omertà* política e mediática sobre a corrupción da Coroa e toda a sociedade pode ver nu o rei.

Así se chega, por primeira vez, a un Goberno de coalición das esquerdas e á vella dereita máis a extrema, coligadas, tentan recuperar o poder e, no fondo, o bipartidismo.

Nesas estamos. Cada día faise máis insoportable a lonxevidade da monarquía e máis perentoria a necesidade de acadar a saída máis racional: o establecemento democrático da república, que se nos refresca na memoria cada 14 de abril.

Teño para min que esta Constitución é, en boa medida, filla do medo.

...pero a vaquiña polo que vale

Tino Santiago

IRMI

Trens e aldraxes

Facíao Feijóo e faino Alfonso Rueda. Cando hai problemas, a culpa sempre é dos outros, maiormente do Goberno central, pero, se é necesario, tamén dos concellos que non gobernan os populares, ou mesmo da oposición. Vivimos nun estado permanente de aldraxe. Claro que este 'aldraxismo' constante non é cousa só do PP na Xunta. Está en gran parte do discurso de Abel Caballero, en Vigo, ou no da presidenta de Madrid, Isabel Díaz Ayuso.

Denunciar as inxustizas, o trato discriminatorio está ben, é necesario na acción política. En asuntos complexos, a denuncia emocional simplifica o problema e facilita a mobilización cidadá. O malo de quedar na denuncia permanente e nada máis, no 'aldraxismo', é a frustración que provoca. Parecería que son outros os que sempre deciden por nós, en base ao maior ou menor aprecio que nos poidan ter e pouco ou nada podemos facer para amañar as cousas. Como moito, a solución que se apunta é que veña un 'goberno amigo', que ese si nos entenderá.

A penúltima aldraxe máis querida polo noso presidente son os trens de proximidade e os investimentos en ferrocarril en xeral. A comezos de febreiro, o Consello da Xunta abordou un informe *"sobre a necesidade de recuperación e mellora dos servizos ferroviarios de carácter rexional e de proximidade de Galicia"*. Nel reclámalle ao goberno de España repoñer as conexións de media distancia e proximidade *"que aínda non repuxo tras a pandemia"* e, especialmente, esixe unha *"aposta clara polos servizos de proximidade rexional"*.

Está ben que a Xunta reclame un tren metropolitano, sobre todo en Vigo e A Coruña. Pero, vaia, non só o goberno central ten algo que dicir. Por exemplo, o goberno galego pode asumir competencias e crear unha Renfe galega, como xa existen en Euskadi, Cataluña, Valencia ou Mallorca. De feito, iso xa estaba no programa electoral de Feijóo no 2009, ou nos tempos de **Manuel Fraga** como presidente e **Xosé Cuíña** como conselleiro de infraestruturas. Claro que todo se deixou ao lado, ao facer do AVE o único problema **ferroviario do país. O esperpento aumenta se temos en conta que o PP acaba de rexeitar no Parlamento galego unha proposta, apoiada por BNG e PSdeG, para crear un servizo ferroviario de proximidade, a través da creación dun ente ferroviario galego ou Galitren.**

Non é moi diferente o debate público que se está a dar sobre o Corredor Atlántico. Se cadra aquí gañamos algo de racionalidade e eficacia co lobby que promove o lehendakari Urkullu con Asturias, Cantabria, Euzkadi e Galicia.

Antón Baamonde apuntou que a única faceta positiva da nova aldraxe é que por fin a cuestión do tren entra na axenda política e que os cidadáns nos deamos conta do moito que nos xogamos co asunto do tren, máis aló de que traia moitos turistas ao Xacobeo.

O malo de quedar no 'aldraxismo' é a frustración que provoca

O peto do Santo Antón

Manuel Regal Ledo

Para cambiar a cara amarga dos nosos pobos

Benquerido santo Antón:

Grazas pola túa última cartiña, que nos gustou moito. Invitábasnos a que nos deixásemos de mexericadas e que, coma mulleres e homes que somos, e por riba crentes, nos puxésemos a desenvolver as capacidades e enerxías que temos para cambiar a cara do mundo. Vale, penso que che imos aceptar o compromiso. Grazas de novo.

Pero tamén che quería dicir que moito diso que ti nos pides, xa o podes ver entre nós. Bótalle unha ollada, por exemplo, á última *IRIMIA* (chégavos aí, non?), núm. 1046, nas páxinas 14-15, e verás unha rengue preciosa de persoas e organizacións que poñen o mellor de si: conciencia, intelixencia, acción, paixón, organización, con fe relixiosa ou sen ela, para alterar esa cara amarga dos nosos pobos, que outra xente se empeña en alargar. E non me dirás que na mesma *IRIMIA* non se recollen constantemente as palabras e os feitos de moitas testemuñas deste mañá novo que aquí e aí soñamos!

E, se mo permites, unhas palabriñas nada máis –moitas merecerían!– sobre o traballo, a loita que as mulleres, moitas, moitas mulleres polo mundo adiante están levando a cabo para poderen vivir e convivir en todo, simplemente coa mesma dignidade e oportunidades ca os homes. Igual che parece unha parvada que aínda andemos debatendo iso, pero non o é. Non o é no mundo en xeral, pois aínda hai países de todas as cores nos que as mulleres son tratadas en moitas cousas coma menores de idade. E non o é tam-

pouco na mesma Igrexa, esa Igrexa da que o papa Paulo VI dicía que era –ou debería de ser– experta en humanidade. E serao, non digo que non, nalgúns ou en moitos casos, pero certamente non o é no de ter as mulleres como dignas, iguais, á hora de poderen asumir todo tipo de responsabilidades e de representatividade relixiosa, cultural. Xa me entendes.

Vale, pois déixote por hoxe. Por aquí estámonos dispoñendo para celebrar a Semana Santa. Ben ves o moito rebumbio que montamos para facelo. Que ben se irmos tras de imaxes feitas de madeira ou xeso nos animase a seguir, ata a adoración e o servizo, a esoutras imaxes vivas que tan ben representan a dor e a esperanza do mesmo Xesús!

Feliz Pascua! Chuchos e apertas, amigo, da tribo iri-mega. Abur.

O CARRABOXO por XOSÉ LOIS

OS GALEGOS ESTAMOS Á CABEZA DE EUROPA EN ESPERANZA DE VIDA SI, PERO HAI QUE TER FE, ESPERANZA E CALIDADE!

X21-3-23

E DE QUE IRA A PELICULA ESTA DE TODO A VEZ E EN TODAS PARTES? SUPONO QUE É SOBRE OS EOLICOS NA GALIZA!

X23-3-23

O peto común

Josecho de la Torre Culler

Arrieiros somos

Tras unha presentación no Ateneo Santa Cecilia de Marín, chega ás miña mans a obra *Arrieiros somos*, de Rubén Riós. É un libro que nace no peche da pandemia e onde o escritor volta á casa para pasar ese tempo cos seus pais, ambos nados pola época dos anos 40. Nese momento incerto, Rubén decátase de que comeza a ser o pai dos seus pais. Este amor ás raíces e a súa mente creativa dan orixe ao libro.

Con todo, *Arrieiros somos* non só é a historia dos seus ou dunha pandemia, son moitas outras historias de mulleres e homes do noso rural, que impactan no lector levándoo a percorrer o relato fondo das xentes do noso país, a realidade do rural, a emigración, as aldeas despoboadas ou esquecidas, a soidade (esa que Rubén define como a gran pandemia do século XXI), o paso do tempo e unha vivencia diferente á actual. Todo recollido na esencia das cousas e as persoas, na sinxeleza e o amor. Un libro que vén a ser imprescindible para a mocidade e homenaxe para os maiores. Unha obra que quizais resulta dura no conxunto, pero repleta de momentos tenros e agradecidos en cada unha das entrevistas. En resumo, aquilo que Carlos Solla comentaba nunha ocasión, da “urxencia de recoller a historia dos que nos preceden antes de que nos deixen”.

O libro comeza cun prólogo de Benedicta Sánchez, muller coñecida pola película *O que arde*. Tras este prólogo, o autor achéganos a historias como a de Cecilia Camino, unha muller de Arzúa que con noventa e dous anos mantén todo o sentido, sempre acompañada do seu fillo Manoliño; a de Lola, de Xinzo de Limia, que nos

leva a unha pequena homenaxe aos entroidos de Galicia; a historia de Nieves, mostrando a compatibilidade entre coidar un rabaño de ovellas, escribir ou crear un verdadeiro museo... Non vos conto máis, convidovos a ler este libro ou a ver os documentais de cada unha das historias na rede.

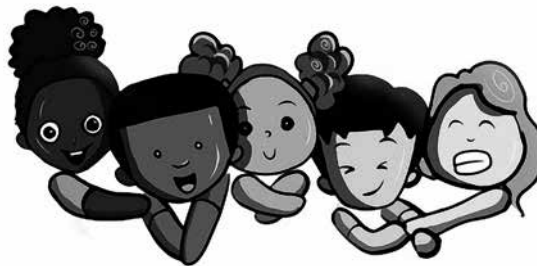
Rumores de esperanza

Xan Guillén Vázquez

Cando eu era rapaz, os meus libros de texto eran máis ou menos iguais. Primaban o contido respecto da forma. En xeral, todos estes libros tiñan dúas cores, os títulos algo resaltados. Estaban ben estruturados, pero as imaxes eran máis ben escasas. Como moito, unha imaxe do autor do que se estaba falando e pouco máis. Porén, había un libro que rachaba con esa rutina. Tratábase do libro de inglés. Este texto era un despregue de fotos a toda cor, cadros, imaxes, esquemas con gráficos... Parecía unha revista para adolescentes das que estaban de moda hai máis de trinta anos. Lembro as fotos dese libro, onde aparecían mozos e mozas diferentes con caras de ledicia. Sempre había un negro, un asiático, unha caucásica moi loura, unha nena rubia con pencas...

O outro día, na misa, na miña parroquia, lembrei o meu libro de inglés dos tempos do BUP. Observei unha familia de

orixe africana, unhas nais con nenos con facianas asiáticas, algúns louros. Agora que o penso, faltaba a loura penceda. Todos con pinta de estaren no lugar axeitado. Non era algo especial. A misa de doce na miña parroquia ten ese rabaño. Iso si, a misa, en galego. Porque aquí acollemos co que somos. Non se trata de cambiar de lingua porque vén xente de fóra. Como dicía o cura-mago Carballo: “Por respecto aos de fóra, vou falar en galego”. Respectándonos a nós mesmos, podemos respectar os demais. Viva a diversidade.

MULLERES GALEGAS KAÑERAS (MGK)

é un proxecto nacido en 2014 da man de Patty Castro, para dar visibilidade a músicas e instrumentistas galegas. As dúas cancións e os dous vídeos iniciais, así como a gravación sobre o comezo do proxecto, deron paso á presenza de MGK en tres medios galegos (Roucoson, Galiza Metálica e GZmúsica) cunha sección propia, ademais de nas redes sociais. O obxectivo segue a ser, nove anos despois, dar difusión a mulleres “kañeras” de todos os estilos musicais.

Segundo datos da Federación Galega de Empresas Inmobiliarias (FEGEIN), o número de **VIVENDAS** dispoñibles en alugueiro en Galicia é de 2950, mentres que o das vivendas turísticas sitúase en 17 000 (15 966, segundo o INE no ano 2022). Malia a diferenza que poida existir entre os datos oficiais e as vivendas alugadas non declaradas, ese desequilibrio é un claro indicador dun factor que distorce o acceso á vivenda.

A FENDA DIXITAL está a dificultar o exercicio dos seus dereitos a moitas persoas que, por razón da súa idade, falta de formación ou de recursos, non poden acceder en condicións de igualdade aos recursos públicos. Os trámites en liña dificultan en moitas ocasións operacións que ata hai pouco se realizaban de xeito presencial, polo que cada vez máis entidades esixen poñer a disposición da cidadanía sistemas mixtos de atención cidadá.

Os 50 anos de traxectoria de **FUXAN OS VENTOS** recóllense nunha exposición itinerante que compila fotografías, instrumentos, partituras, carteis, poemas e outros obxectos do grupo que impulsou o Pai Xesús Mato en Lugo, aló polo 1972. Nestas datas pódese visitar en Santiago ata o 25 de maio. Durante este medio século de historia, foron dous os referentes do grupo: a recreación de pezas populares e a relación cos poetas do seu tempo.

Helena Pousa, Marga do Val, M.ª Victoria Martínez e Xosé Ramón Paz Antón asinan o libro **AS MULLERES REPRESALIADAS NO CÁRCERE DE TUI**, editado por ese concello en colaboración coa Comisión pola recuperación da memoria histórica do Baixo Miño, A Louriña e o Condado. Noventa e unha mulleres foron detidas nesta prisión acusadas de diversos delitos, dende a rebelión militar ao auxilio e refuxio a fuxidos, ou simplemente por seren parentes de homes represaliados.

A farmacéutica ourensá **MAFALDA SOTO** marchou no ano 2008 a Malawi, para cooperar como voluntaria nun hospital comunitario durante nove meses, pero acabou botando moito tempo máis en África. No ano 2017 fundou a ONG “Beyond Suncare”, unha ONG que dá apoio a 4000 persoas con albinismo, que son perseguidas e estigmatizadas só por esa circunstancia. Traballan pola mellora da súa calidade de vida e a súa integración social.

LUIS DÁVILA (O BICHEIRO)

recibirá no vindeiro mes de xuño o Premio Trasalba, do que foi merecente segundo a comisión de goberno da Fundación Otero Pedrayo, pola súa implicación na defensa da nosa lingua e a proximidade social das mensaxes que formula en defensa do galego. Destacan tamén a calidade do seu humor gráfico e a súa popularidade, o compromiso e unha modernidade que, pensan, sería moi do gusto de don Ramón.

A GANDERÍA GALEGA faille

fronte de xeito conxunto ao denominado “Cartel do leite”, mediante a interporsión de demandas conxuntas en distintos xulgados do Estado por pactar os prezos de compra do leite. A súa estratexia contempla incluír nesas demandas todas as particularidades que se dan nas prácticas das empresas leiteiras, para dar unha visión de conxunto que facilite a toma de decisións polos xulgados.

Novos desafíos, novas miradas

Ana Pascual, vive en Vigo pero as súas raíces están en Maceda (Ourense). Aterrou recentemente no mundo da educación secundaria, logo de 14 anos investigando. E desde aí relátanos esa descuberta. Traballa nun centro educativo de Pontevedra. Ademais da docencia, leva adiante un proxecto de economía circular e relaciona o seu traballo co medio ambiente. Forma parte tamén de AVIBE (plataforma de afectados polo vial de Beade en Vigo) e do movemento Ecofeminista.

Como chegas ao mundo da educación? De onde viñas?

Cheguei ao mundo da educación hai ano e medio, este é o meu segundo curso. Veño do mundo da investigación, do I+D (Investigación e Desenvolvemento). Durante 14 anos traballei nun Centro de Investigación no Porriño. O meu campo de traballo era a investigación relacionada con diferentes temas do medio ambiente, especialmente con tecnoloxías natu-

tor, decidín dar o cambio e cheguei a oportunidade de dedicarme á miña verdadeira vocación.

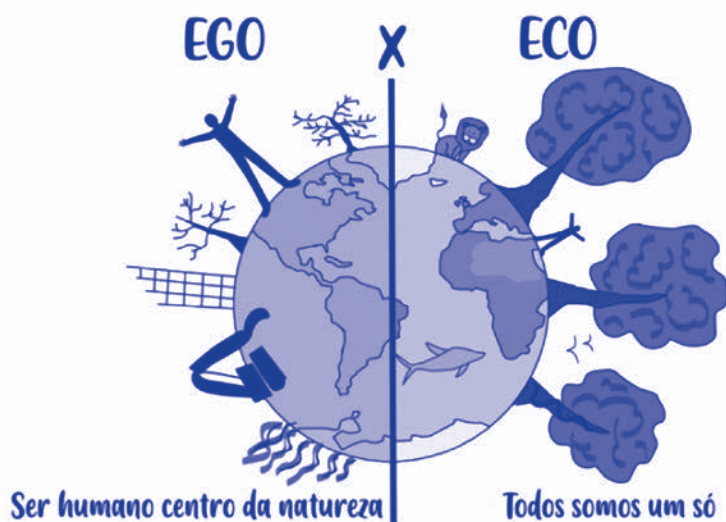
E que atopas no mundo da educación?

Atopei moitas sorpresas. Cando era estudante de EXB, nos anos 80, e despois no instituto, o concepto que se tiña dun mestre, tanto os estudantes como nas casas, era o dunha figura autoritaria á que lle importabamos máis ben pouco, máis aló da materia que

vexo que hai alumnos e alumnas motivados e concienciados cos problemas do seu redor

rais de depuración de augas residuais, así como temas de biogás. Traballaba coordinando e executando proxectos de investigación a nivel galego, nacional e a nivel europeo. Pese a todo isto, a miña vocación foi sempre ser docente, dende ben pequena eu sempre soñei con ser mestra. Lembro que na casa xogaba a que eu era a mestra e imitaba o que facían os meus profesores na miña clase. Despois de moitos anos dedicados ao outro sec-

daban. Dende que estou no mundo da educación, levei unha sorpresa porque onde traballo vexo que aos profesores lles interesan os alumnos e hai un trato moi próximo coas súas familias. Tamén foi moi agradable ver como a educación inclusiva vai avanzando. Non debemos esquecer que a educación xoga un papel importantísimo no fomento da cidadanía e no empoderamento das persoas. Dende logo, a educación de hoxe en día é moito máis

holística, onde a innovación e o uso das novas tecnoloxías xogan un papel importante.

Por outra parte, atopei unha xeración de rapaces moi distinta a miña. Son moi faladores e teñen un afán desmesurado polo teléfono móbil e as redes sociais. Todo o que ten que ver coas novas tecnoloxías e coa sociedade tal e como a coñecemos hoxe en día inflúe moito sobre os adolescentes e o que vemos na escola é o resultado: alumnos aos que lles custa centrarse e mostrar interese na maioría das materias e que moitas veces son conformistas. Aínda que son moitos os rapaces e rapazas que pasan por esta especie de astenia educacional, ao igual que pasaba na miña época, tamén vexo que hai alumnos e alumnas motivados e que están concienciados cos problemas do seu arredor, moitas veces grazas o uso das novas tecnoloxías.

Con todo isto, a miña reflexión é que as sociedades evolucionan e a educación e a maneira de ensinar teñen que evolucionar con elas.

Ensinas na área de ciencias. Ademais das clases, dirixes algún proxecto no colexio?

Pois imparto Matemáticas e Física e Química en 1.º, 2.º e 3.º da ESO. O ano pasado tamén din a 4.º. E, si, agora mesmo estou cooperando con dous compañeiros en levar adiante un proxecto baseado na aprendizaxe-ser-

cooperamos nun proxecto baseado na aprendizaxe-servizo que ten que ver coa economía circular

vizo, que ten que ver coa economía circular. Chámase Colecircularidade. Busca concienciar as familias de que o mundo necesita un cambio en canto ao modelo de consumo. Ata agora predomina o consumo lineal, onde producimos, consumimos e tiramos. A sociedade está afeita a ter o último modelo en electrónica, a mercar cada tempada roupa nova etc. Isto non é sostible a longo prazo, xa que o noso planeta ten un número limitado de recursos. Por todo isto é necesario evolucionar cara a un modelo de economía circular. Este concepto de economía circular soa en máis sectores: un novo uso, unha nova vida, imos desmontar e aproveitar... todo o que sexa para reducir a cantidade de residuos, de materias primas novas. Creo que a escola é tamén un punto clave de cambio para toda a sociedade porque ao final o alumnado son os adultos de mañá. Por outra banda, traballar con eles en temas de concienciación significa tamén chegar e concienciar as súas familias e, por tanto, a sociedade.

Como ves o asunto da crise medio ambiental nas escolas, tanto a nivel a nivel xeral como curricular? Pensas que se debería facer máis?

Todo pasa por un cambio de mentalidade e a educación e a vía. O medio ambiente é un tema cada vez máis importante. A educación ambiental aumenta a concienciación e o coñecemento dos rapaces e rapazas sobre temáticas e problemas ambientais. Isto fai que teñan as ferramentas necesarias para tomar decisións e medidas que melloren o medio ambiente.

A especie humana sempre interactuou e influíu no medio que a rodea. O problema que temos na actualidade é a aceleración no ritmo destas modificacións, así como o seu carácter global. Hoxe en día a sociedade enfróntase a unha auténtica crise ambiental. O reto para esta crise non só é tecnolóxico, senón que tamén supón un gran reto cambiar os valores da sociedade. A educación ambiental é clave neste sentido, xa que impulsa a adquisición de valores e comportamentos e debe ser unha práctica educativa aberta. Creo que cada vez se traballa máis nesta liña, pero aínda se pode mellorar e facer desta práctica unha práctica transversal no resto de materias curriculares.

María Baqueiro (Xestora do Proxecto Nós)

Irimia coopera no *Proxecto Nós*: A lingua galega na vangarda da intelixencia artificial

As tecnoloxías da linguaxe representan posiblemente un dos campos máis innovadores e estratéxicos da intelixencia artificial. E o galego non debe quedar atrás. Para iso nace o Proxecto Nós. Para situar o galego no ámbito dixital en igualdade de condicións con outras linguas é requisito indispensable dispor dunha gran cantidade e variedade de recursos lingüísticos (escritos e orais) de alta calidade. “Nós” require dunha estreita cooperación coas entidades que dispoñen destes recursos, como é o caso da revista IRIMIA.

Que é iso das tecnoloxías da linguaxe?

Son tecnoloxías que desenvolven sistemas capaces de procesar, analizar, producir e comprender as linguas humanas, xa sexan escritas ou faladas. Por exemplo: a tradución automática que incrementa o acceso a contidos en diversas linguas; os sistemas de diálogo, que permiten comunicármonos coas máquinas usando a nosa lingua; as tecnoloxías semánticas, que posibilitan o avance na comprensión automática dos textos.

A incorporación do galego en aplicacións de intelixencia artificial de última xeración pode non só favorecer o prestixio da lingua, senón tamén garantir os dereitos lingüísticos dos cidadáns, contribuír á redución da desigualdade social e diminuír a fenda dixital.

O Proxecto Nós

Nace en 2021, liderado pola Xunta de Galicia, a través da Consellería de Cultura, Educación e Universidade e da Axencia para a Modernización Tecnolóxica de Galicia (AMTEGA). A súa execución foi encomendada inicialmente á Universidade de Santiago de Compostela.

As actividades que se están a desenvolver dentro do proxecto poden

agruparse en tres grandes áreas: I. Compilación e creación de recursos lingüísticos, II. Elaboración de modelos lingüísticos e III. Desenvolvemento de aplicacións concretas.

A día de hoxe o equipo investigador está a traballar nas áreas:

1. Síntese de voz: dispositivos intelixentes que poidan comunicarse co usuario a través da voz xerada automa-

O galego en aplicacións de intelixencia artificial favorece o prestixio da lingua e garante dereitos lingüísticos

ticamente: lectores de pantalla e voces artificiais para persoas con diversidade funcional, como a coñecida voz de Stephen Hawking, mais tamén aplicacións cotiás como as direccións de condución nos navegadores GPS.

2. Recoñecemento da fala: permite converter a fala nunha transcripción lexible por máquinas ou ordenadores.

3. Sistemas de diálogo: facilitan a interacción natural mediante texto ou voz entre unha persoa e un sistema informático. Por exemplo, Alexa, Siri ou Cortana.

4. Corrección e avaliación lingüística automática: posibilita verificar, corrixir e avaliar textos de forma automática e detectar erros.

5. Tradución automática: fai posible trasladar de forma automática un contido (texto ou voz) dunha lingua a outra.

6. Xeración de textos: permite a xeración automática de texto a partir de diferentes tipos de datos. Un exemplo aplicado ao caso do galego é o servizo de predicións meteorolóxicas en linguaxe natural, a través da conversión de datos a texto, de MeteoGalicia.

O equipo investigador e entidades colaboradoras

O equipo investigador de Nós está constituído a día de hoxe por 20 persoas adscritas ben ao [Instituto da Lingua Galega \(ILG\)](#), ben ao [Centro Singular de Investigación en Tecnoloxías Intelixentes \(CiTIUS\)](#).

Ao longo do proxecto está prevista a incorporación do resto de universidades galegas.

A potencialidade do eixo galego-portugués

Un dos grandes desafíos para situar o galego na vangarda das tecnoloxías intelixentes ten que ver coa escaseza de recursos textuais dispoñíbeis. O feito de ser unha lingua de baixos recursos supón que unha gran parte dos esforzos dun proxecto destas características teñan que ser dedicados a compilar os diferentes corpus necesarios para o desenvolvemento dos

Sempre que sexa posible, distribuiranse, baixo licenzas libres, todos os recursos lingüísticos e modelos xerados

modelos computacionais. Porén, contrariamente a outras linguas de baixos recursos, como o catalán ou o éuscaro, o galego goza dunha posición privilexiada, grazas á súa proximidade ao portugués, a quinta lingua máis falada no mundo.

Beneficios do proxecto

Sempre que sexa posible, distribuiranse, baixo licenzas libres, todos os recursos lingüísticos e modelos xerados, posibilitando así que sexan empregados libremente por empresas, institucións e usuarios finais.

O proxecto Nós pretende ser un tractor económico e de impacto, posto que contribuirá á creación dun ecosistema empresarial e de investigación centrado na xeración de recursos para o galego. Á vez, as potencialidades do seu impacto social son profundas, dado que se lles pretende proporcionar ás galegas e aos galegos a posibilidade de vivir a súa vida no ámbito dixital na súa lingua.

Por exemplo, poderanse desenvolver asistentes para a realización de tarefas

domésticas como a compra (telefónica ou por videochamada) para persoas maiores e dependentes, ou o desenvolvemento de asistentes tipo Alexa, Google Home, Siri etc.

No caso das administracións públicas, pódese falar de asistentes conversacionais para a interacción cos servizos de información por texto ou voz, como os servizos de cita previa intelixente (SERGAS, Servizo Galego de Emprego etc.), asistencia na tramitación de procedementos administrativos, a navegación asistida nos portais web da Administración, ou información ao público nos diferentes portais da Administración.

Os recursos do proxecto facilitarán o subtítulado en galego e/ou a audiodescripción automática de contidos dixitais (TV), a creación de audiolibros, o desenvolvemento de tradutores e correctores, o enriquecemento de contidos educativos ou a inclusión do galego en todos os aparellos con interacción persoa-máquina, tanto en modo texto como a través da voz (ascensores, televisións, GPS, pequenos e grandes electrodomésticos etc.).

Marisa Vidal Collazo - Mulleres Cristiás Galegas Exeria

Camiñamos xuntas pola igualdade e a dignidade na Igrexa

“Antes de xulgar a unha persoa, camiña tres lúas cos seus zapatos”.

A partir deste proverbio *sioux*, saímos á rúa o pasado 5 de marzo as persoas que conformamos a Revolta de Mulleres na Igrexa-Alcem la Veu. Antes de xulgarnos, de decidir por nós, de negarnos a palabra ou negarnos o poder vivir en plenitude a nosa vocación, poñédevos nos nosos zapatos!!

Enchemos de zapatos a praza da Quintana de Santiago e a porta da Igrexa do Cristo da Vitoria de Vigo. Zapatos diversos, coma nós, que representan o noso camiñar, que poñen en valor os pasos que imos dando cara a unha Igrexa de iguais, unha igrexa que acolle, que acompaña, na que nos fagamos corresponsables de construír o Reino de Deus.

O camiño é longo, sabémolo, pero nós cada día somos máis. Este ano fomos 20 cidades en revolta: Almería, Badaxoz, Barcelona, Bilbao, Burgos, Ciutadella, Córdoba, Granada, Huelva, As Palmas de Gran Canaria, Logroño, Madrid, Oviedo, Salamanca, Santander, Santiago de Compostela, Sevilla, Valencia, Vigo, Vitoria-Gasteiz e Zaragoza.

No acto recordamos o Sínodo das Mulleres da CWC e como as reflexións de mulleres de todo o mundo foron entregadas ao Papa Francisco en Roma e tamén aos bispos das dioceses nas que a revolta está presente. En Galicia fixémoslles chegar aos cinco bispos galegos, sen ter recibido resposta nin unha ata o momento.

Necesitamos recuperar a Comunidade de Xesús de Nazaret, que contradí o funcionamento actual da Igrexa. A Igrexa precisa fortalecer a corresponsabilidade de todos, darlles primacía aos Evanxeos para que podamos vivir

A Revolta o pasado domingo 05/08/2023 en Santiago de Compostela. Foto: Bea Villar e Celia Lopez.

como Xesús viviu e ensinou. A liberdade que nos trae Xesús non implica permanecer apegados ás tradicións, estruturas culturais e doutrinas, significa sermos libres para vivir vidas autodeterminadas en compañía de Xesús e de todas as nosas irmás e irmáns.

Xesús dille á filla de Xairo (Mc 5, 35-43): “Non teñas medo, ten fe” e “Rapariga, levántate”. Xesús convidanos a non ter medo, a ter fe no Deus que nos ama e nos convida a camiñar, a sentirnos plenas, adultas, capaces. Convidanos a ter confianza, a levantarnos a pesar da dor ou dos erros, a poñernos de pé, a refacer lazos, tender pontes e construír novos espazos de sororidade e fraternidade nunha igrexa sinodal, que é asemblea de discípulos iguais na diversidade de dons e misións.

Tendes máis información e o noso manifesto en www.exeria.org

A Revolta o pasado domingo 05/08/2023 en Vigo. Foto: Rodrigo Varela.

A Igrexa precisa fortalecer a corresponsabilidade.

Ferrados de corazón

Pedro F. Pedrouzo Devesa

IRIMIA

Quixo Mero pousar na póla o seu chíó

Cales son os cimentos sobre os que nos construímos como galegos? A lingua? A paisaxe? A historia común? A forma de ser?...

Sen dúbida, un deles é a música, continuamente recreada desde a tradición, grazas a todas aquelas influencias que os músicos escoitan, maman e interpretan. A música ten unha maxia especial que chega a insospeitados lugares do noso interior, dunha forma senlleira, moi particular, e que con facilidade golpea os nosos sentimentos. Somos moitos aos que non nos deixa indiferente escoitar *Negra Sombra*, *Que din os rumorosos*, *O carro*, *Irmaus* ou *Un aradiño de pau*.

Atender a como se vai conformando e construíndo o noso acervo musical é una forma de identificármonos como galegos. A música, sen dúbida ningunha, é un dos espellos identitarios que nos reconforta e nos permite construír a nosa, fermosa e feble, identidade.

Cando Mero decidiu afrontar as lembranzas persoais de Fuxan os Ventos, fomos moitos os que pensamos... "Por fin". Que gañas de coñecer, con todo o coidado posible, o que pasou con ese grupo que acompañou a nenez, a mocidade ou a idade adulta de tantos galegos. Un

grupo que nos permitiu valorar toda esa música que quedamente, e a maior das veces de forma oral, foi creada polos excluídos da nosa historia.

Non é unha historia doada de escribir, polo abrupto da súa ruptura e polo repentino renacer moitos anos despois dunha parte do grupo. Que queredes que vos diga? Eu son unha desas persoas ás que, cando escoito ou vexo recoñecementos públicos a Fuxan os Ventos, me falta unha mención especial a Mini e Mero. Non son obxectivo, nin quero nin podo selo. De aí que abrir as páxinas dese libro, tan inzado de valiosísima documentación que xa é historia da nosa recente música, sexa tan necesario para este pequeno país. Buscade o libro de Mero nas librerías e revivide ou descubride unha boa parte da música dun dos grupos que máis marcou a nosa transición, Fuxan os Ventos, que naceu en 1972 e finou en 1983.

Un país coma un mundo

Felipe Arias Vilas

Terras de Parga e Guitiriz

Casa de Xos.e Mª Díaz Castro no Vilariño dos Vilares

A comarca de Parga ou, o que vén sendo case o mesmo, o concello de Guitiriz son terras ocupadas desde tempos moi antigos, a teor do que sabemos polos restos coñecidos do período epipaleolítico e do megalitismo, así como, xaora, do mundo castrexo e galaico-romano, con moitos achados epigráficos (probablemente por mor do paso da vía romana XX e pola abundancia das augas termais), como é o epitafio pétreo dun tal Aulus Parraquus, o primeiro antecesor da liñaxe dos Parragués, que se citan logo nos documentos medievais.

Para empezar: Vilares e Vilariño

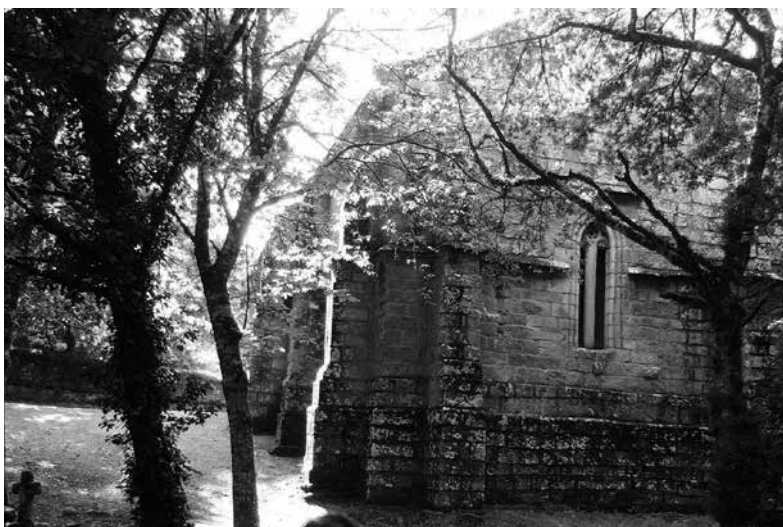
Pola súa situación, a Guitiriz chégase doadamente desde calquera zona de Galicia e unha vez alí collemos cara ao norte en dirección aos Vilares e, se temos vagar, podemos parar primeiro no Pazo de Camarasa, que conserva unha capela de 1650 e o escudo do marquesado coas armas dos Miranda, Pimentel, Castro, Saavedra e Parga, entre outras.

Logo seguimos ata San Vicenzo dos Vilares, que nos ofrece no espazo entre a igrexa e o casarío un interesante

calvario de tres cruceiros, do afamado obradoiro chairego dos canteiros vilalbeses de Santa Eulalia de Román, de fins do s. XIX e comezos do XX.

Preto de aquí queda o lugar de Vilariño, coa casa de Xosé M.ª Díaz Castro, gran poeta que xa tivo o seu Día das Letras, en boa medida polo esforzo de quen foi o seu amigo e principal mentor e difusor da súa obra, Alfonso Blanco, o de Xermolos (xunto con Manuel María e cos músicos Mini e Mero).

Desde O Vilariño dos Cregos, seguimos ata o conxunto do igrexario de San Pedro do Buriz (o *Oborici* altomedioeval), cun típico cemiterio neogótico e con outro calvario de tres cruceiros dos canteiros de Román, así como restos romanos (unha ara aos *Lares Viales*) e medievais (un enigmático relevo), aos que habería que engadir nesta parroquia outros moitos

S. Alberte de Parga

xacementos prehistóricos, megalíticos e castrexos.

Por suposto, en toda esta comarca atoparemos sitios onde xantar -e ben-, sexa en Guitiriz, por Parga ou nos Viliares.

Para seguir: Santa María de Labrada

En todo caso, antes ou despois de xantar, hai que achegarse ata a igrexa de Santa M.ª de Labrada, que contén unhas moi boas pinturas murais do s. XVI e XVII, con moi curiosas e expresivas escenas, que por fin puideron ser restauradas. É esta unha parroquia de grande actividade rural comunitaria ao pé da Serra da Loba e que tamén conta cun camposanto neogótico de altos pináculos.

Se tivéssemos tempo, non é mala idea que, unha vez de volta á estrada de Guitiriz, nos desviemos un pouco ata Bascuas, para andar ata o Campo da Virxe, para ver a súa “Capela-Museo” (meritorio labor, outro máis, do cura Alfonso de Xermolos), que é de orixe medieval, ten curiosas tradicións como a da chave contra a rabia, e está nunha vizosa contorna, presente tamén na vida e obra de Díaz Castro.

Para rematar: San Alberte de Parga

Remataremos o día no núcleo de Parga, onde ben merece unha visita ao seu campo da feira, con pendellos e arborado case á beira do río, cruzado por unha ponte medieval, aínda que reformada e algo estragada, que nos achega á subida ata o vello castro onde se erixiu a igrexa de Santo Estevo, románico-gótica, pero con moita tradición anterior, polos seus achados galaico-romanos e os seus elementos prerrománicos, e ligada aos restos do castelo dos Vázquez de Parga e dos Pérez Parragués, do s. XIV, pero hoxe moi derramado.

A nosa última visita non é, nin por asomo, a menos importante, senón todo o contrario: é o impresionante conxunto de San Alberte de Parga (ou de Roca, segundo se mire), no Camiño Norte de Santiago, coa súa esvelta

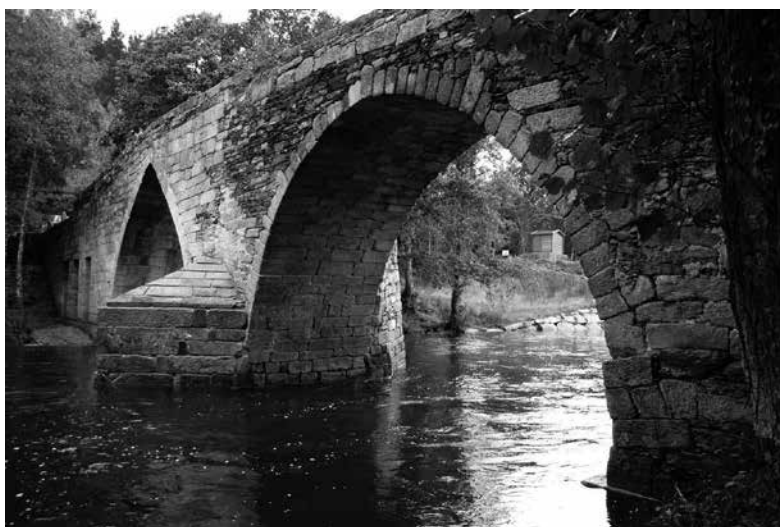
Sta. M.ª de Labrada

Sto. Estevo de Parga. Castelo

ponte medieval restaurada sobre o río Parga e coa igrexa dos séculos XIV-XV, de interesante ábsida coa estrela de David calada na pedra dunha ventá e

cunha fachada moi posterior, a maiores da próxima e milagreira fonte do santo, avogoso da fala e centro dunha afamada romaría.

Ponte de S. Alberte

“A LOITA FEMINISTA: CAMIÑOS DE AVANCE”

O sábado 15 de abril, a partir das dez e media da mañá, no Centro Sociocultural (CSC) “Agustín Bueno” do Castiñeiriño, teremos unha nova xuntanza do Espazo de Encontro de Crentes Galeg@s, para afondar no tema “A loita feminista: camiños de avance”. Achégate e comparte connosco as túas vivencias e reflexións!

DATA: SÁBADO 15 DE ABRIL

LUGAR: CSC “AGUSTÍN BUENO”, NO CASTIÑEIRIÑO (SANTIAGO)

HORARIO:

10:30 h – Acollida

11:00 h – Benvida e presentación do tema

11:30 h – Mesa redonda de experiencias:

- Revolta das mulleres na Igrexa
- Colectivo feminista
- O mundo do traballo e os coidados

12:30 h – Descanso

12:45 h – Aclaracións, dúbidas e debate

14:00 h – Xantar compartido

15:30 h – Avisos, conclusións e presentación do libro *Revolta das mulleres na Igrexa*

16:30 h – Celebración

18:00 h – Despedida

Edita: Asociación A. IRIMIA - Dende setembro de 1981

Mesa de redacción: Daniel López Munoz, Luís Gómez Aldegunde, Pedro Pedrouzo Devesa, Rubén Rivas Vidal, Lidia Campos Chan, Lines Salgado Iglesias, José Antonio Martínez. Tlf. 986 10 49 45.

Colaboradores: Victorino Pérez Prieto, Manolo Regal, Alfonso Blanco Torrado, Xosé Lois Vilar, Marta Sopena, Tareixa Ledo Regal, Xabier Blanco, Valentina Formoso Gosende, Antonio Pinto Antón, Carmen Soto, Rubén Aramburu Molet, Marisa Vidal, Xan Guillén, Christina Moreira, Carlos Vázquez G., Teresa Souto Loira, Josecho de la Torre Culler, Lucía Santiago Díaz, Baldomero Iglesias Dobbarrio (Mero), Lois Ferradás, Xaquín Campo Freire, Nieves Espiñeira Medín, Francisco Almuíña, Alfonso Mascuñana, Antón Laxe, Ramón Díaz Raña, Olga Álvarez, Bea Cedrón, J.M. Barca López, Felipe Arias Vilas, Tino Santiago e Clara Balañas Vidal.

Corrección lingüística: Lidia Campos Chan, Luís Aldegunde.

Recepción de artigos e colaboracións en: asociacionirimia@gmail.com

Subscricións: Apdo. 296 – 15704 Santiago de Compostela.

Telf.: 615 464 095 / irimia@irimia.gal

Ordinaria: 35 Euros, de Apoio: 50 Euros. Cota de socio: 3 Euros.

Para asuntos da asociación non relacionados coa revista:

irimia@irimia.gal

Conta: Fiare Banca Etica

ES10 1550 0001 2500 0078 9628

Depósito Legal: C-1417-81

Tirada: 650 exemplares

Deseño e maquetación: TallerDD (Riveiro)

ISSN: 2172-9182

Imprime: TÓRCULO Artes Gráficas

Distribúe: IMPACTA

Edición electrónica: <http://irimia.gal>

Feito en papel reciclado

Actividade subvencionada pola

Deputación DA CORUÑA

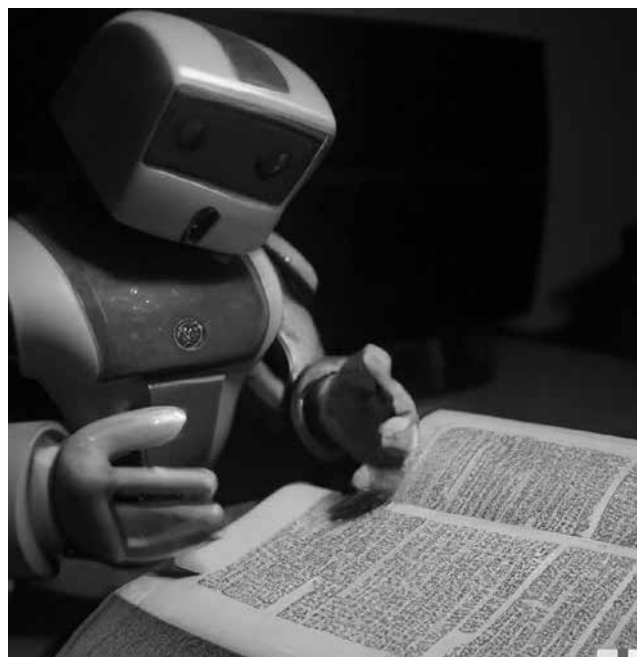
J. A. Martínez

Tan de actualidade ultimamente, pregunteille a ChatGPT que era isto da Boa Noa de Xesús, e isto foi o que me respondeu: “A Boa Nova de Xesús, tamén coñecida como o Evanxeo, é a mensaxe central do cristianismo. A Boa Nova refírese ás ensinanzas de Xesús e a súa misión de salvar a humanidade do pecado e a morte a través da súa vida, morte e resurrección”. Expuña como a Boa Nova amosaba o amor de Deus pola humanidade, e de que Xesús veu ao mundo para nos anunciar esta Boa Nova e para nos ofrecer a posibilidade da salvación e da vida eterna. Tamén indicaba como era unha promesa de esperanza e unha invitación á vida en comunidade con Deus e cos demais. Indicaba como a doutrina cristiá ensina (pequena redundancia) que a fe na Boa Nova de Xesús ofrece a oportunidade de experimentar a paz interior, a alegría e a vida eterna despois da morte. Como vedes a resposta era ben ben longa, polo que me quedo co resumo que me deu ao final: “é a mensaxe central do cristianismo que ofrece os seres humanos a posibilidade da salvación e a vida eterna. É unha invitación para vivir de acordo cos valores cristiáns e a atopar a paz interior e a alegría na vida en comunidade con Deus e cos demais”.

Consellos para a vida diaria

E como aplicar isto na nosa vida diaria? Pois a intelixencia artificial tamén me daba unha resposta, advertíndome dos desafíos que isto podería supor para a miña vida, e presentándome seis suxestións que me poderían axudar a iniciarme neste camiño:

1. Dedicar un tempo diario á oración como xeito de conectar con Deus e pedir o seu guía e axuda para vivir unha vida de acordo con os valores cristiáns.
2. Ler a Biblia diariamente para, de novo, conectar con Deus e reflexionar como podes aplicar as palabras de Xesús á túa vida.
3. Practicar os valores cristiáns do amor e da compaixón cara aos demais, tanto en pequenos xestos ou en grandes accións.
4. Sermos persoas honestas e íntegras, en todas as túas relacións, mesmo cando sexa difícil.
5. Servir as demais persoas, tal co o fixo Xesús, buscando formas de facer unha diferenza positiva no mundo.
6. Practicar un valor cristián fundamental: o perdón. Facéndoo na túa vida diaria, tanto perdoando aos demais como pedindo perdón cando sexa necesario.

Nun novo resumo, esta intelixencia artificial remataba por dicir que aplicar os valores cristiáns na vida diaria implica cultivar unha relación con Deus a través da oración e a lectura da Biblia, e buscar maneiras de mostrar amor, compaixón, honestidade, integridade, servizo e perdón en todas as áreas da vida.

Que dicir? Que seguramente se podería dicir todo isto con outras palabras, mais no que nos ofrece ChatGPT e outros trebellos de intelixencia artificial non se perciben grandes erros. Habería que preguntar os da Doutrina para Fe. Até unha máquina é quen nos compartir, en trazos xerais, o que a Boa Nova de Xesús significa. Non estamos ante un problema de coñecemento ou un tema de comunicación: os principios básicos da Boa Nova de Xesús son de dominio público. A nós darlle corpo, porque unha cousa é saber todo de memoria e outra moi diferente vivilo. É o reto, con intelixencia artificial ou sen ela (porque isto, polo que parece, vai de amor e compaixón).

Falando da lingua

Lidia e Valentina

Nós, folgadas non vos estamos...

Fe de erratas: *A Ruada de Chamosa* cantouna por primeira vez *A Quenlla*, en 1986, e non Fuxan os Ventos, tal e como afirmamos na noso último “Falando da lingua”. De feito, é o 4.º corte da cara B do seu delicioso disco *Os tempos inda non, non son chegados*, un superdisco! Ben é certo que Fuxan os Ventos a cantou en 1996.

Ala, coa conciencia tranquila, xa se traballa mellor! Mais antes de empezar, temos que pedirllas desculpas aos benqueridos compañeiros da Quenlla porque, xa sabedes..., non se engana o que nada fai!

Pois nós continuamos coa orella ben atenta para recoller expresións e palabras que se nos van... E vós sabedes o que é a “cama de folga”? Esta expresión roubámoslla a un chairego. Non nos deu permiso para adoptala, pero... ao mellor non le *Irimia*... Pois évos a cama dos invitados, dos convidados, na que imos deitar o “folgado”, o que vén de visita ou de descanso. E... “fol-

gado” é aquel que estivo sen traballar. Ao mellor tendes oído que “Manoliño está ben folgado...”. Nós sempre o oímos con moita sorna... Si, porque o tal Manoliño ou a tal Manoliña non son traballadores, non teñen ocupacións ou... non as collen. E iso que teñen bo lombo para facelas... Pódese estar folgado porque non se ten traballo nesa hora ou porque se é lacoero, larambán, preguizán, folgazán, loubán, nugallán, vago...

“Folga” é un termo común que se vai perdendo. É sinónimo de descanso. Podemos necesitar uns días de folga, de mirar para o aire, de abrir a boca, de ocio... Existe co mesmo significado en portugués, de feito ata hai unha canción de Ana Moura titulada “Día de folga”. Tamén “folga” é o descanso que se lle dá a unha terra de labor, para que produza máis cando plante-mos, é unha leira de folga, unha folgada. E pode ser incluso sinónimo de porción de tempo pequeno, un anaco,

un momento: vas a un sitio para que te atendan e tes que esperar unha folga...

Esgótansenos os caracteres! Habemos de vos deleitar con máis tesouros que escoitamos...

Cando vos chegue a revista, xa estaremos na primavera (o primeiro verán!) e xa pensaredes que vai alá o inverno... : non vos despistades, recordade que en abril queima a moza o mandil e que a vella que soubo vivir, gardou pan para maio e leña para abril...

O fachineiro do vento que pasa Pero non así

Hai unhas semanas o secretario de Estado de Medio Ambiente traducíunos amablemente que a frase *eólicos si pero non así* quere dicir eólicos si pero non aquí. Porén, non parece unha tradución axeitada. Fáltalle contexto. Primeiro puxemos as rías ao servizo de industrias contaminantes e, a tempo, permitímonos minaría a ceo aberto, de xeito que temos unha canteira a menos de 5 km. da nosa casa, vivamos onde vivamos. Despois vendemos os ríos para facer minicentrales eléctricas. Cando o bipartito quixo facer un plan eólico con participación pública para que os beneficios quedasen en parte en Galicia veu Feijóo en 2009 a salvarnos do comunismo satánico. De aí o famoso e agradecido abrazo do presidente de Iberdrola. Agora tócalle á eólica mariña cando xa os montes do rural están inzados de aeroxeradores. Pero, ollo, que agora poñer un canon á eólica mariña xa non é comunismo satánico; son *utilities*, segundo aclara o presidente Rueda. En fin, que hai que repartir xogo. Que tal un parque eólico no Monte do Gozo? Ou, mellor aínda, que tal na única comunidade que non ten nin un só muíño de vento?